

Liga culturală

N'am fost martor la inceputurile Ligii Culturale. A fost o operă de entuziasm tineresc îndeplinită la București, pe o vreme când entuziasmul îmbrăca forme de organizație și începea acțiuni cu viitor.

Câțiva dintre călduroșii studenți de atunci trăesc și astăzi, cu totul despărțiți prin ocupațiile și tendințele lor de înfăptuirea de acum vreo patru decenii.

A fost însă în mijlocul lor, pentru a li da o direcție și pentru a-i susține prin autoritatea lui de om matur, purtând un nume frumos și având o situație în societate, un om astăzi de mult uitat, și la care gândindu-mă acum, îmi vine în minte datoria de a face ca în marele palat al Ligii să fie un loc însemnat cu numele lui. Poate că și mai mult decât atâta ar fi de făcut pentru acest suflet curat care s'a dat întreag faptei pe care a inițiat-o.

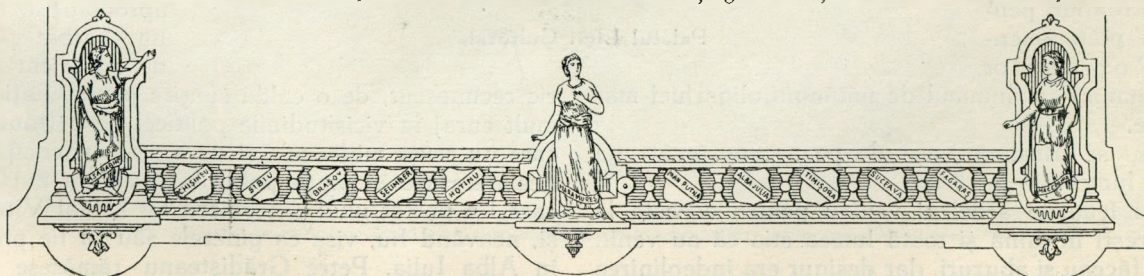
Undeva, în jud. Argeș, întâmplarea a făcut să văd o foarte frumoasă și veche curte boerească aproape intactă, dar pustie, afară de vreo două odăi în care se instalaseră niște jandarmi.

Împrejur grădina era cu totul sălbătăcită, pomii roditori întorcându-se la starea primitivă.

În fund se vedea un turnuleț de biserică, dar de mulți ani de zile nicio cântare de preot nu se ridi-

case între simpaticele ziduri ale vechii clădiri. Dobitoace își lăsaseră murdăriile acumulate în mijlocul prafului și al dărâmăturilor tencuiei. Pe o lespede de mormânt profanată, inscripția pomenia numele lui Teodor Brătianu : omul de bine își aflase odihna în ctitoria înaintașilor și putea fi sigur că nimeni nu se va gândi la dânsul. Așa va fi fiind și acum și nu trebuie să fie așa.

„Liga Culturală” e numai prescurtarea numelui deplin : „Liga pentru unitatea culturală a Românilor”. Această unitate sufletească, cel mai prețios element de putere al nației, era amenințată prin măsurile de stupidă și inutilă prigonire ale guvernelor maghiare, care pregăteau astfel descompunerea Statului milenar. România politicianilor nu putea face altceva decât doar să decoreze pe procurorul care trimisese la temniță atâția Români, vinovați că au afirmat dreptul lor la o viață națională. Jeszenszky. Chiar fără astfel de neînchipuite greșeli sau scăpări din vedere ale unei crase ignoranțe, ce putea face, cu veșnica frică de Rusia, aliata, prin voința Germaniei, a monarhiei dualiste? Dar pe atunci ce nu putea face Statul, îndrăzni să facă Societatea. Și astfel dela un capăt al țării la celalt s'a pornit o formidabilă mișcare de protestare, câștigând „și oameni cu răspundere” și

chiar suflete așa de pozitive și de reci ca al lui Gheorghe Panu. Firește că luaseră foc mai întâiu aceia a căror viață fusese o continuă revărsare de romantism politic, între alții un V. A. Urechia, ale cărui insuficiențe literare și defecte de cultură generală ne-au făcut pe toți să nu vedem o nesfârșită dorință de a fi de folos în toate domeniile și un mare talent de a câștiga printr'o gentilă vanitate simpatică atâta iubire pentru Români în vasta lume pe care o străbătea neastâmpărul său, continuat până și în ani de adâncă bătrânețe.

Liga Culturală, pe care, împotriva leșilor obișnuite ale vieții, tinerii o lăsase moștenire bătrânilor, avea acum drumul ei neted tras. El era drept la mijloc între un idealism fără frâu, care crede a puținel ceea ce nu dă voie să se creadă înțelepciunea vechiului legislator bizantin, că „nu în mulțimea cuvintelor, ci în adevărul și dreptul efect al lucrurilor trebuie așezată puterea imperiului”, *neque enim in verborum multitudine, sed in vero et iusto rerum effecto robur imperii collocatur*, și între opera eminentemente practică a adunării de fonduri pentru a plăti amenziile Românilor condamnați cu diumul de nătângia oligarhiei maghiare.

Bani se trimeteau, așa de pe ascuns încât știa toată lumea.

Sau frunțași ardeleni veniau pentru aceasta la București în taină și toată lumea știa că au venit.

Se făceau și abuzuri, dar desigur era îndeplinirea unei imperioase datorii de frate. Un lucru vreau

să afirm și aici, mai mult pentru aceia cari în Ungaria națională de astăzi încă își mai închipuie că se conspira la Ligă. Aceasta nu s'a făcut niciodată. Conspirația cere multă tenacitate, o mare viclenie, și, la momentul hotărîtor, un curaj nebun.

Așa ceva nu se găsea în Comitetele Ligii, compusă din oameni cu așa de frumoase sentimente față de nația lor, și apoi noi n'avem talent pentru conspirație: poate să fie o acțiune folosită, dar nu e frumoasă și n'are nobleță.

Noi simțul frumuseții și al nobleții îl avem.

Au venit și zile grele pentru Ligă, a cărei acțiune se desfășura într'o societate, unde disciplina morală nu era totdeauna ce trebuie să fie. Anume fonduri au rămas în mâinile care trebuiau să le trimită la destinație, și aceasta compromite o instituție, apoi președinția Ligei ajunsese un mijloc de a se pune cineva în evidență fără a putea da o direcție și a cheltui muncă. În furioasa luptă dintre partide, Liga, cu mijloacele ei de a ridica masele, putea fi un aport prețios, și el n'a fost neglijat.

Președinte era, prin anii cari se apropiau de 1900, un bărbat politic de un talent retor-

ric recunoscut, de o caldă simțire pentru nație, de mult curaj în vicisitudinile politice, de o francheță care nu cruța mijloacele și de o reală și complectă desinteresare în viața publică. Avea un nume pe care l-a purtat unul din boierii lui Mihai Viteazul și, neavând fiu, visa ca ginerele său să fie prefect în Alba Iulia. Petre Grădișteanu rămăsese însă omul generației sale, și pentru o nouă generație

Palatul Ligii Culturale

Sala de ședințe din Palatul Ligii

Fotopress

Din procesul Memorandului

Manifestația studenților pentru Românii din Transilvania în București la 14 Iunie 1892

Serbarea a 400 de ani dela moartea lui Ștefan cel Mare, la Suceava, la 2 Iulie 1904

cultura avea fără îndoială un alt sens.

S'a dat atunci o luptă pe care el și amicii săi, cari erau mulți, au pierdut-o. La un congres, în Galați, înfrângerea bătrânilor a fost complectă.

Fără a se desinteresa, de loc, de soarta Românilor subjugăți și anume, data aceasta, nu numai în Ardealul brutalizat, dar în Bucovina, convenabil exploatată de Austrieci, și în Basarabia, amuțită de Muscali, învingătorii sprijiniți pe o întreagă opinie publică, înțelegeau două lucruri: întâiu, că ajutorul de dat acestor frați fără noroc nu poate sta numai în bani, ci în carte, în suflet, în cuvânt. N'ajungea o vizită din când în când, care atrăgea Ardelenilor o și mai mare prigonire din partea stăpânilor, ci contactul de fiecare moment dela om la om.

N'ajungeau scrisorile de îmbărbătare și articolele fulminante de la București, trimise în plic dincolo, ci trebuia cartea, și cugetare liberă pusă în mână oricărui cititor român de peste graniță și mai ales a tineretului, crescut în credința că are un drept pe pământul său și poate găsi mijloacele de a-l apăra.

Ce lucruri frumoase nu s'au făcut în această direcție, cu această convingere îndrăzneată! Mă văd străbătând tână, Ardealul lui Andrei Bârseanu și al lui Augustin Bunea, dar și al lui Moldovănuț ucenicul lui Cipariu, vorbind uneori, tăcând mai ades pentru a fi și mai înțeles rostul prezenței mele acolo. Mă văd „țipat cu șupa” la miezul nopții de la Orșova la Gura Văii cu căruța jandarmului, pentru ca îndată să mă întorc cu biletul ofițerului de graniță. Mă văd căutat în casa preotului din Drăgușul Făgărașului de jandarmi cu puștile în bandulieră și expediat la suprefectură, pentru că pașaportul meu nu era în ungurește și pentru că notele mele de drum mă arătau spion. Cum, iarăși, mă văd, în Bucovina cercetând pe tăcutele sat de sat, aducând mii de oameni la expoziția istorică din Iași și, peste câteva luni de zile, oprit la Ițcani, cu ordin înscris și amenințarea de a face temniță de trei luni, ca „străin supărător”, *als lästiger Fremde für bestän-*

dig abgeschafft — adaug că presa românească de partid a bătut din palme aplaudând măsura poliției de stat austriece. Mă văd în sfârșit bătând cărările Basarabiei cu Nicu Flondor, pe al cărui frate Iancu îl împăcasem un moment cu acrul și injuriosul, dar inteligentul și activul lui adversar, Aurel Onciul, discutând cu altă speță de jandarmi, ai Țarului, caracterul inofensiv al apelor de toaletă din geamantanul d-lui Flondor, așteptând o zi întreagă la Bălți să mi se dea drumul, deși n'aveam decât vina de a purta o hartă a Basarabiei, condus apoi la zemstva din Bender de d-l Mimi, pe atunci slujbaș rus, îngrijat să nu văd nimic din cetatea locală ori ostenind la Căușani pe voluminosul polițist rus care alerga să mă prindă.

Punerea pietrei de temelie la Palatul Ligii la 8 Noiembrie 1926

cele mai nouă metode, traducere din limba maghiară”, dacă nu găsiam cale să întrebuițăm legămul mijloc de a o expedia prin Bucovina, unde eram oprit, dar cărțile mele, oprite în Ungaria, erau îngăduite.

Așa s'a făcut încetul pe încetul opera de confundare a sufletelor pe care interesele materiale exasperate de o tristă viață politică, au distrus-o după îndeplinirea miraculoasă a celui mai nebun vis pe care l-a avut neamul nostru.

Dar Liga Culturală a noastră nu putea deslipi grija sufletească a altor Români, milioane care se găsiu și, vai, se găsesc încă, într'o robie și mai cumplită decât a Ardelenilor, Bucovinenilor și Basarabenilor, cărora le-am împărțit noi cea dintâiu carte de citire cu litere cirilice și li-am clădit noi cel d'întâiu adăpost pentru studenți pe dealul Tă-tărașilor, la Iași.

În acest timp „Sămănătorul” ajungea pâinea de toate zilele a generației unui Octavian Goga, unui Tăzlăuanu, unui Meteș și unui Lupăș. „Neamul Românesc”, oprit oficial de nu știu câte ori, trecea granița ungurească supt titluri ca: „Primăvara”, „Vara”, „Toamna”, „Iarna”, „Istoria Românilor” o expediau satisfăcuți poștașii maghiari, supt dulcele titlu de „Cultura cartofilor, după

E vorba de poporul român din Vechiul Regat, sus aproape înstrăinat prin imitarea de suprafață a culturii parisiene, jos în ignoranța cea mai crasă a birnicilor fără pământ și țără drept.

Am socotit noi, în prostia noastră, că și de dânsii fără autorizația „Onor. Ministeriu al Instrucției Publice” trebuie să ni fie milă.

În această operă am întâlnit noi mari greutăți. Trecutul era încă viu. Unii oameni credeau că se plătesc de prezență printr-un discurs odată pe an, la Congres; alt președinte, un om putred de bogat care n'a lăsat un ban pentru cultură, ne-a denunțat la poliție că avem de gând să ni însușim produsul loteriei destinate să ni dea, în palatul nostru din București, cel mai sigur izvor de venituri; un al treilea, — ce spirit fin, ce cultură vastă, ce nobil talent al cuvântului — era să ajungă pe vremea războiului național... dar aici tăcerea este pioasă. Și unui secretar general care ni smulsese conducerea din mână i-a abătut să scoată Liga Culturală în luptă cu „Evreii pământeni și subpământeni”, pe cari, de altfel, de a doua zi, înaintând memorii diplomatice către adversarii noștri naționali, i-a uitat cu totul.

Războiul mondial a început, Liga Culturală avea un rol. Cei cari muncisem până atunci ne-am sacrificat pentru dânsul. Ascultând de călduroasele objurgații ale prietenului meu mai mare, Delavrancea, am consimțit să fiu modestul secretar al simbolului președinte Vasile Lucaci și al auxiliarelor săi, între cari era un Nicu Filipescu. Și domnul Goga, pribeag în București, era pe acolo.

Planuri mari răsăriau, de și alături politicianis-

mul își crease, într-o organizație rivală, puțința de a răpi Ligii misiunea care i se cuvenia.

Dar catastrofa din Noembrie 1916 a tăiat scur, orice acțiune. În tranșee se făcea mai bine ceea ce cuvântul și scrisul nu puteau îndeplini.

După sfânta noastră unire, Liga s'a trezit la un alt rol, data aceasta cu singurii oameni cari admiteau noua bază sincer și smerit culturală. Într-o societate care ne socotia morți, cum moarte erau acum virtuțile din zilele mai bune, am perseverat, sfidând indiferența publicului și desprețuind subvențiile oficiale.

Pentru marea operă pe care o avem în gând, îndreptarea poporului românesc unit pe calea preocupărilor spirituale și imperativelor morale, întinzând mâna celorlalte culturi naționale din România, ni trebuiau bani cari să nu fie cerșiți de la Ministeriele trecătoare.

Pentru aceasta am început cu *una sută cincizeci de mii lei* palatul pe care, mai cu o nesocotită loterie, mai cu împrumuturi neplătite, mai cu contracte de închiriere care ne imobilizează, rareori cu un ban căzut din tezaurul public, l-am isprăvit mai ales prin râvna d-lui G. D. Scraba și a răposatului Const. Cihodariu, prin talentul arhitectului Traianescu, până la al șaptelea rând, aproape suta de odăi.

Când această avere ni se va libera de sarcini, atunci vom arăta ce poate cultura liberă, neoficială, în viața unui popor.

N. IORGA

Liga la Mănăstirea Dealului